
Els cementiris de Figueres

Per JOSEP M. BERNILS i MACH



Al llarg de la seva història, la població de Figueres ha tingut tres cementiris públics que han estat emplaçats successivament: un de medieval, a l'entorn de l'església parroquial de Sant Pere; un de modern, al lloc on avui hi ha un part de l'edifici del Teatre Museu Dalí, i l'actual a la carretera del Far.

En època antiga, figura una necròpolis en el territori de Cendrassos, que és de data molt anterior a la formació medieval de la vila de Figueres. També n'hi hagueren de caràcter privat dependents d'algunes institucions religioses i un altre que hi havia dins la finca de l'Hospital de Caritat al lloc on avui hi ha la plaça Dr. Ernest Vila. Igualment cal esmentar el fossar que, suposadament, disposava la comunitat jueva durant els segles XII i XIII, a la zona de darrere el Parc Bosc Municipal, i el terreny on sebollien els soldats francesos morts en la Guerra Gran i en la del Francès, entre la carretera de Llers i la riera Galligans.

LA NECRÒPOLIS DE CENDRASSOS

La primitiva necròpolis de Figueres es troba documentada a les zones de Cendrassos i del rec de l'Aigüeta. Correspon als segles VI i V aC i ha estat a bastament tractat per diversos historiadors. Per aquest motiu no s'inclou en aquest treball, ja que seria repetir el fins ara publicat. A més, aquesta necròpolis està referida a l'època romana quan encara no existia l'actual vila de Figueres.⁽¹⁾

EL CEMENTIRI DE L'ESGLÉSIA

El primer cementiri de la tot just històricament formada vila de Figueres és de mitjan del segle X quan la població ressorgeix tot seguit de la recon-

1. La necròpolis de Cendrassos és tractada per diversos historiadors: RODEJA, Eduard, "Figueras. Notas históricas. Prehistòria-1386", pàg. 43 i 44. TORRENT ORRI, Rafael, *Annals Institut d'Estudis Empordanesos* 1966/67, pàg. 19. BOTET i SISÓ, *Revista de Girona* Tomo VII. 1888 i PELLA i FORGAS, *Història del Ampurdán*, 1883, pàg. 234. En aquest mateix volum dels *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* es publica un article d'Anna Maria Puig que recull les notícies d'aquesta necròpolis.

questa dels francs a l'entorn d'una petita església romànica edificada al turó de Sant Pere. L'any 943 s'esmenta per primera vegada aquesta parròquia que estava emplaçada a l'angle nord-oest d'on hi ha l'actual temple de Sant Pere.⁽²⁾

En aquell temps era norma cristiana imposada des del segle VII d'enterrar els morts en un radi de trenta passos al voltant de l'església parroquial, terreny que anomenaven la segrera. El cementiri o camp sant, seguint aquesta norma, s'hauria emplaçat a les bandes nord i de llevant d'aquesta església, aproximadament al lloc on avui hi ha la capella del Santíssim. Aleshores aquell terreny era un espai sobre el marginal de terres a la part de ponent del camí ral de Girona, ara carrer de la Jonquera.

En el segle XIV es va construir el nou temple parroquial gòtic sobre el mateix paratge, ja que l'anterior estava en estat ruïnós i el bisbe havia amenaçat d'abandonar-lo. Mentrestant, la vila havia crescut amb noves cases a les rodalies de l'església parroquial, però la necròpolis es va mantenir al mateix indret.

El temple es comunicava amb el cementiri per una porta que hi havia a la part de migdia, al costat de la capella de Nostra Senyora de la Mercè.⁽³⁾

Llavors hi havia un carreró darrere de l'absis i un altre que anava fins al camí de la Jonquera, on avui hi ha l'escalinata de pujada a l'església de Sant Pere. Aquest carrer havia portat el nom de Sant Sebastià i també de pujada del Cementiri. Per la seva situació, podia haver estat un vial de comunicació amb l'antic hospital de Figueres, que estava al dit carrer de la Jonquera (entre els anys 1313 i 1608). El nom de Sant Sebastià responia a la capella que encara hi ha en aquest indret construïda en el segle XVI.

El 1604 apareix un altre carreró també anomenat del Cementiri situat al peu del campanar de l'església de Sant Pere, que estava emplaçat a la part nord del temple de Sant Pere, (que probablement era el mateix de darrere l'absis del temple, abans esmentat).

El 1642 s'esmenta també una pujada del Cementiri o carrer dels Albats, que correspondria a l'actual escalinata d'accés a l'església de Sant Pere des del carrer de la Jonquera, que volia indicar que era el lloc on s'enterraven les criatures mortes abans de tenir ús de raó.⁽⁴⁾

En aquella època, la comunitat parroquial cobrava els drets d'enterrament i de sepultura dels difunts, que consistia en un cànon que podia ser en espècies o en diners. En alguns casos el terratge podia ser força elevat, puix que es pagaven drets per extremunció, per la missa, per la lluminària, pel dret de sepultura, pel campaner, pels escolans, per portar la creu, etcètera.

Sobre aquest tribut, en el segle XVII la comunitat parroquial va tenir algunes divergències amb els frares franciscans que tenien un convent, anomenat de Santa Maria de Jesús (1483-1808), al final del carrer de la Jonquera. Aquests gaudien d'una llicència papal que els autoritzava a fer enterraments

2. Acta d'elecció de l'abat del monestir de Camprodon de l'any 962. El nom de Figàries hi consta documentat el 943.

3. RODEJA, Eduard, *Figueras. Notas històriques 1753-1832*, pàg. 23.

4. EGEA, Antoni, *Figueres, als segles XVI i XVII*, pàg. 49.

de seglars dins el recinte del seu convent, amb el pagament d'uns drets i almoines. Això perjudicava la parròquia de Sant Pere que deixava de percebre les remuneracions que fins llavors havien tingut en solitari. Les discòrdies van durar prop de trenta anys i s'havien produït escenes de tibantor i hostilitats entre els capellans i els frares per aquesta qüestió.

El primer enfrontament documentat el van tenir el 1643 amb motiu de l'enterrament en el convent del síndic d'aquest, del notari Francesc Gaiolà. La comunitat parroquial va fer constar que ho acceptava però guardant-se la facultat de percebre els drets de l'acte, però la discòrdia més greu fou l'any 1686 en el sepeli del comissari general de Cavalleria, Joan Bellmar. El cadàver fou portat de l'església parroquial fins a la porta del convent on el recolliren els frares, tancant tot seguit la porta per evitar un escàndol públic, ja que, segons el llibre de Memòries Parroquials "els frares anaven previnguts de bastons".

Aquestes nombroses discussions van motivar un decret de la cúria eclesiàstica de Girona, el 1695, que va donar la raó a la comunitat parroquial i va acordar que els funerals dels difunts es farien a l'església de Sant Pere, la qual cobraria els drets corresponents de sepultura en el cementiri parroquial.⁽⁵⁾

El cementiri dels frares franciscans, ja emprat només per als religiosos de l'orde, va quedar suprimit el 1808 quan les forces franceses que havien ocupat el castell van destruir a canonades aquell convent.

Des de mitjan del segle XVIII, la població de Figueres havia fet un canvi humà i urbà extraordinari amb motiu de la construcció del castell de Sant Ferran (1753-1766). En pocs anys la població va triplicar el nombre d'habitants. El cens de l'any 1719 era de 1.862 veïns i el del 1787 de 5.398. Per aquest motiu, l'any 1765 aquesta necròpolis resultava insuficient per atendre el fort creixement demogràfic.

Igualment, en aquesta època, es va produir el predicament d'una santa missió per part del frare Rull, que va atraure una gran multitud de fidels que no van cabre en el temple. Tot plegat va motivar que el 1772 s'iniciessin les obres d'ampliació del temple de Sant Pere per la banda est que va ocupar una part del terreny del cementiri primitiu. Això va obligar a habilitar per a necròpolis un tros del terreny al costat del mur de migdia del temple, al lloc on avui hi ha el baptisteri i les arcades d'entrada lateral de l'església parroquial.

Formant part de la paret que encerclava aquest últim petit fossar i en el mur existent al costat de la porta lateral de l'església, on aleshores es trobava la capella de Sant Antoni, hi havia una làpida de pedra procedent de l'antiga Juncària romana amb una inscripció sobre dos beneficiaris consulars.

És la pedra més antiga que es disposa de la història de Figueres. Té la inscripció de *Als déus dels difunts M. Valerio Geminus al seu excel·lent germà M. Valerio Lavino, beneficiari consular*. En treure's el 27 de novembre de 1815 el cementiri d'aquest lloc, aquesta làpida es va traslladar a la casa de la Vila on era exposada a *fin de guardar un monumento que prueba la antigüe-*

5. RODEJA, Eduard, *Figueras. Notas históricas 1387-1753*, pàg. 163.

dad de la población i es va ordenar que fos col·locada a la paret esquerra del vestíbul de la Casa de la Vila. Avui està dipositada al Museu de l'Empordà.

En els segles XII i XIII també va existir un cementiri per a la comunitat jueva, encara que s'ignora on estava situat. Un historiador comenta el nom del *Còrrec dels Jueus* amb què era nomenat el sector de l'actual ronda del Parc, on fins al 1930 hi hagué un rec per on s'escolaven les aigües pluvials de la muntanyeta del castell fins a la riera. El nom de còrrec dels jueus podria indicar el lloc on hi havia hagut aquest antic cementiri jueu. Era un terreny rocós i erm, situat a mig quilòmetre a ponent del barri jueu.⁽⁶⁾

Un altre investigador situa aquest cementiri en el lloc nominat Fossar dels Jueus, a la zona de les Teixoneres, entre la carretera del Far i la vella de Castelló, per on hi ha el cementiri actual. En aquella època era un terreny molt humit pels recs i aigües pluvials que hi creuaven, emplaçat a un quilòmetre i mig del call jueu.⁽⁷⁾

Les dues referències apareixen en documents del segle XVI.

EL TERCER CEMENTIRI

Davant aquest creixement urbà i demogràfic, l'any 1765 es va decidir construir un nou cementiri que el van emplaçar sobre un terreny situat al costat de la muralla medieval del nucli urbà, ara carrer Pujada del Canigó. Ocupava una part de l'espai on avui hi ha l'edifici del Museu Dalí. Aleshores, tot el que avui és plaça Gala Dalí era una petita placeta on hi havia la capella dels Dolors, adossada a la paret nord de l'església de Sant Pere, l'estudi de les primeres lletres, una petita caserna, un antic teatre fet de fang i de fusta, tres cases, diversos patis i un carreró dit dels Dolors.⁽⁸⁾

Per poder donar pas al terreny del nou cementiri municipal va caldre ocupar una part de la finca propietat del senyor Gorgot, al costat de la qual hi tenia la casa pairal i que avui és l'edifici destinat a ampliació del Museu Dalí. Sobre aquella parcel·la s'hi va obrir un petit carreró que només menava al nou cementiri.⁽⁹⁾

L'any 1991, en fer-se obres en el subsòl d'una casa de l'actual plaça del museu, encara es van trobar ossos de cadàvers. Suposadament eren de l'època en què la necròpolis dels primers temps estava adossat sota el campanar de l'església.

Dintre de l'església parroquial també s'hi van enterrar alguns cadàvers, però en no haver-hi actualment documentació per haver estat cremats tots els llibres parroquials pel comitè antifeixista el mes el juliol del 1936 i amb el posterior enderroc parcial, que a continuació es va fer del temple, no en quedà

6. RODEJA, Eduard, *Figueras. Notas históricas Prehistória-1386*, pàg. 121.

7. EGEA, Antoni, *Annals IEE* 1995, pàgina 189.

8. A l'arxiu municipal hi ha un plànol d'inicis del segle XIX on es dibuixa la xarxa urbana d'aquesta zona que fou totalment canviada quan en el 1850 s'hi va construir el Teatre Municipal.

9. A l'esmentat plànol s'hi assenyalava el nou cementiri.

constància. Tampoc en va subsistir la cripta de la capella dels Dolors (1678), adossada a la banda nord d'aquesta església i on s'enterraven els comunitaris d'aquella congregació. Aquesta capella, igualment, fou enderrocada el 1936 durant el mateix període revolucionari.

Durant la Guerra Gran (1794), els francesos van enterrar els cadàvers dels seus soldats morts, conseqüència de les epidèmies que es van manifestar durant aquestes ocupacions, en un cementiri de guerra situat a la zona de la carretera d'Avinyonet de Puigventós, avui carrer del mateix nom, i a les rodalies del carrer de La Pastora.

Un llibre de la Casa Sans indica que en aquell temps hi hagueren grans estralls i que hi foren enterrats cadàvers de protestants, cismàtics i jueus, ja que segons l'esperit de la Revolució Francesa ni aquests, ni els agnòstics, ni els ateu no podien ser enterrats en el cementiri de la vila que era catòlic.⁽¹⁰⁾

D'aquest cementiri peremptori se'n van trobar algunes restes humanes a la dècada del 1960 quan van construir-se les primeres grans edificacions a la zona de la carretera de Llers. El jutge de primera instància i instrucció va ordenar el seu trasllat al cementiri municipal.

L'any 1808 i amb motiu de la Guerra del Francès, diversos soldats francesos de les tropes de Napoleó, morts a l'Hospital de Figueres a conseqüència de les ferides i malalties, foren enterrats inicialment en el cementiri privat que tenia l'esmentat hospital, al pati de darrere de l'edifici entre els carrers de la Rutlla i de Castelló, però en el mateix any ja es portaren al cementiri de la vila.

Curiosament, el general espanyol Álvarez de Castro, defensor de la ciutat de Girona, va morir en el castell l'any 1810 i també fou enterrat al cementiri municipal en un forat fet a terra, a uns deu pams de profunditat. Quatre anys més tard el desenterraren i el cadàver fou traslladat a Girona.

Tanmateix l'any 1785 el Govern decretà la prohibició d'enterrament vora l'església i dins de la població, però no fou fins al 1810 quan el dia 29 de març una comissió municipal va estudiar la possibilitat de traslladar el cementiri que romanía al lloc que avui és plaça Gala Dalí a un paratge de fora de la vila.

El terreny escollit era propietat del doctor Masdevall i a l'anomenat "còrrrec dels jueus" o camí fondo, avui zona de la part oest del Parc on hi ha el vial que porta el nom de ronda del Parc.

Es presentaren els regidors sobre aquest terreny i van comprovar que tampoc era el més adequat per trobar-se en un camí fons, amb molta roca, i en buscaren un altre a la mateixa zona. En trobaren un que era propietat del metge Bonaventura Vila. Tenia una superfície de quatre a cinc vessanes. Allà mateix varen valorar la finca en unes trenta lliures barcelonines, ja que era una terra de baixa qualitat que només servia per a vinya o olivar.

Aquest trasllat no es va dur a terme perquè l'informe de l'Intendent de Catalunya advertia que els vents generals que bufen a Figueres de la part nord podien portar els vapors del cementiri sobre la vila, cosa que representava un perill per a la salut pública dels seus habitants.

10. RODEJA, Eduard, *Figueras. Notas històricas 1753-1832*, pàg. 68.

Llavors decidiren projectar-lo en un altre terreny més a ponent i van comprar un camp a Ramon Bosch i Azemar i s'acordà fer-hi el traslladat del cementiri, però només hi enterraren alguns cadàvers, ja que els regidors s'adonaren tot seguit que realment no era el més adient, per allò dels vents i dels vapors, i el 1814 van estudiar un terreny en un altre paratge.

Totes aquestes gestions van coincidir amb un informe negatiu del comandant militar del castell de Sant Ferran que indicava que el nou cementiri havia d'estar a una distància de més de 1.500 vares del castell, que era la zona de protecció exterior de la fortalesa, exigència que no es complia en aquest suposat emplaçament.

EL NOU CEMENTIRI

Finalment l'any 1814, l'Ajuntament es va decidir per fer el cementiri nou a la zona coneguda amb el nom de La Campassa, entre el camí vell de Castelló i la carretera del Far, situat a un quilòmetre, aproximadament, de les últimes cases de la vila. Es tractava d'una gran finca de 25 vessanes que eren propietat de l'hisendat i polític figuerenc Tomàs de Puig. El pagament del valor de la finca no es va fer efectiu fins al 1824, ja que aquests béns van estar embargats del 1814 al 1821 ja que després de la derrota i retirada de les forces franceses de Napoleó, el 1814, Tomàs de Puig es va exiliar a França perquè havia col·laborat amb aquell règim, entre altres càrrecs com a corregidor de Figueres i de Girona.

Eren unes terres de conreu de bona qualitat que tenien dret de regatge dels recs Merdisser i del Mal Pas que discorrien per aquell indret. S'hi anava per l'antic camí de Castelló que passava pels actuals carrers Pompeu Fabra, plaça de l'Estació, pel mig de l'actual estació de ferrocarril, que llavors encara no hi era, i per la carretera del Far.



Capçalera dels títols de propietat de nínxols.



En els seus inicis el cementiri només disposava de tres filades de nínxols.

Mentre es preparava el projecte, el 17 d'abril de 1816 es va dictar una nova ordre que va reiterar la prohibició d'enterrar cap més cadàver a les esglésies i als cementiris construïts dins les poblacions, fossin parroquials, conventuals, hospitalaris, etcètera, i a tal efecte es va comunicar aquesta disposició prohibitiva al rector, a l'Hospital, als priors dels caputxins i dels franciscans i a la congregació dels Dolors.

El 26 del mateix mes, el capità general va fer una seriosa advertència a l'Ajuntament indicant que després de totes les ordres comunicades i de la seva constància que ja hi havia un nou cementiri rural, encara s'enterraven difunts en el cementiri de l'interior de la vila i a dins de l'església, cosa que per cap motiu es podia permetre. Igualment ordenava que els clots fets en el nou cementiri rural per enterrar-hi els difunts tinguessin la fondària necessària per evitar que els animals poguessin desenterrar les restes humanes.

El 6 d'octubre del mateix any 1816, l'Ajuntament va acordar formalment la construcció del nou clos funerari amb "nínxols per aquelles persones que volguessin enterrar-s'hi, com es practica a diversos llocs", ja que normalment es feia en un clot, sota tres pams de terra. Les filades de nínxols inicialment foren de tres pisos.

Al mateix temps es va rebre un escrit del castell informant favorablement del projecte de construcció d'un nou cementiri al camí vell de Castelló, ja que aquest sí que es trobava a més de 1.500 vares del castell, fora de la zona del qual ja estava permesa qualsevol construcció.

L'any següent van aixecar una paret de tancament "perquè els animals no desenterressin els cadàvers", segons deia l'informe tècnic i, oficialment, el

cementiri va començar a prestar servei l'any 1817 en el que avui és el primer departament del cementiri i a on es van començar a traslladar les despulles que hi havia en el cementiri anterior.

En el mes de juny d'aquest mateix any 1817, els regidors ja informaren a l'autoritat militar superior que “ya estava al corriente en parte el cementerio rural nuevamente formado en esta villa en el que se encuentran ya los cadáveres y a fin de que pueda el dueño del anterior cementerio utilizar el terreno que ocupa”.

Tot seguit va deixar d'emprar-se el cementiri anterior, que hi havia a l'actual plaça Gala Dalí, però les restes no van retirar-se del tot al nou recinte fins al mes d'octubre de 1830. Llavors el senyor Gorgot va recuperar la part de terreny que era de la seva propietat, terreny que l'any 1849 va vendre, una part, a l'Ajuntament per poder edificar el Teatre Municipal, avui Museu Dalí, allà projectat.

Per ampliar el cementiri nou, l'any 1833 es va comprar mitja vessana més de terra (1.093 m²) pel preu de 450 pessetes a Dolors de Puig i de Valls, casada amb Narcís de Fonsdeviela, marquès de la Torra, cosa que va permetre que l'any 1859 es fes el segon departament.

En un petit racó d'aquest terreny, a l'angle nord-est, es va situar el cementiri civil al qual s'entrava per una porta que hi havia a la carretera antiga de Vilatenim, avui passeig del Cementiri.⁽¹¹⁾

Era un petit tros de terra que l'Ajuntament havia cedit exclusivament “per ser enterrades quantes persones morissin separades de la religió oficial”. Poc després es va prohibir el seu ús i així quan el 1854 va morir el figuerenc Pere Sicras o Xicras, impenitent per voluntat pròpia, se li va negar la seva sepultura a *terra sagrada* i les seves restes hagueren de ser inhumades en un oliver propietat d'Abdó Terrades, a la carretera de França.

No fou fins al 1868, amb el triomf de la revolució d'octubre que va provocar el destronament de la reina Isabel II, quan es va tornar a permetre la inhumació en el cementiri civil que fou precisament amb les despulles de Pere Sicras, que foren traslladades des del final del carrer de la Jonquera per un grup de joves que va carregar-se el taüt a les espatlles, mentre que quatre d'altres portaven unes gases i una orquestra tocava unes peces de música al llarg de tot el trajecte fins al cementiri. Aquestes restes encara figuren en el departament IV sota una làpida que el qualifica *del primer lliurepensador espanyol*.

La peça facilitada per a terreny civil era molt petita i en poc temps va quedar exhaurida la seva disponibilitat.

En aquest mateix any es va anul·lar el dret de terratge que tenia el rector de Sant Pere i que consistia en la percepció d'una quantitat en espècies o en diner, com a cànon per l'enterrament dels difunts i que va passar a percebre la Junta del Cementiri.

L'any 1872, quan hi havia un creixement de les idees lliurepensadores, l'Ajuntament presidit pel republicà Joan Arderius va proposar l'ampliació del

11. PAPELL i LLENAS, Joan, *Itinerarios para viajes y excursiones del Alto Ampurdán*, pàg. 132.



El cementiri civil.

cementiri civil segons una ordre que permetia prendre terreny al costat dels cementiris catòlics per formar un cementiri civil independent a on donar sepultura als cadàvers de les persones no catòliques. Aquesta ampliació no es va portar a cap. Davant la insuficiència d'espai, l'any 1881 una altra disposició oficial va considerar la possibilitat de traslladar les restes d'algun cadàver de persona catòlica enterrada a l'entorn per aconseguir més espai, en el civil. Es va nomenar una comissió per estudiar aquests trasllats, però no es van posar d'acord. Llavors les persones laïques van decidir distanciar-se del cementiri catòlic.

El 27 d'abril de 1882 van anunciar concurs públic per a la construcció d'una necròpolis no catòlica. El terreny ofertat havia d'estar a la part de migdia o ponent de la ciutat, entre les carreters de Girona i d'Olot, a 200 metres com a mínim de l'última casa edificada en aquella zona. Fou escollida una part de terra del mas Ferrer, propietat del líder i exministre republicà Joan Tutau.

Mentre es feien aquestes diligències, una altra ordre del govern del 20 d'abril de 1883 va disposar que totes les poblacions caps de Partit Judicial,

amb més de 600 habitants, podien formar un cementiri no catòlic, en el mateix lloc del municipal però totalment separat del catòlic. Així va ser com l'Ajuntament va comprar, el 28 de novembre d'aquell mateix any, mitja vassana més de terra a la part sud del cementiri, justament tocant a la carretera del Far. Va costar 600 pessetes, incloses les indemnitzacions dels productes plantats en el camp. El terreny tenia forma triangular i les obres es van fer l'any següent. Van costar 1.368 pessetes (1.118 de jornals de paletes i 250 pel trasllat de pedres). La nova necròpolis, exclusivament no catòlica, va quedar completament independent, tancada amb una paret on hi havia una porta que donava a aquesta carretera. També hi havia una petita entrada per la part del cementiri catòlic. La brigada municipal es va encarregar d'obrir rases i, a partir d'aquell moment, s'hi van començar a enterrar les restes de maçons, ateus, protestants, lliurepensadors, etcètera.

Des del 1877, el camí que des de la població menava al cementiri va canviar d'emplaçament. En haver-se fet l'estació del ferrocarril, el nou camí es va fer passar per la carretera de Roses i el carrer de Progrés.

El 1894 el perit municipal Antoni Papell va proposar un nou emplaçament per l'ampliació que necessita el cementiri, indicant que el lloc més indicat era el coll de Vilafant, avui barri del Poble Nou, ja que afirmava que era un lloc molt ventilat, de vistes precioses, terreny fluix, de fàcil evaporació i consumició dels cadàvers. Aquesta proposta no es va tenir en compte.

L'any 1900 l'alcalde Joan M. Bofill va sol·licitar permís per a la construcció d'un panteó familiar en la zona civil, i que també anomenaven neutra, on va enterrar la seva esposa que va morir pocs mesos després.

Aquest cementiri civil hi va romandre, d'una manera independent i tancat, del 1883 al 1931 i del 1939 al 1977, en què definitivament va desaparèixer aquesta divisió.

L'existència dels dos cementiris va obligar a redactar un reglament que senyalava clarament la seva diferència, un per als catòlics i un per als dissidents. Una junta presidida per l'alcalde i formada per tres regidors i tres veïns portava la direcció i solucionava tots els problemes.

El cementiri fou classificat d'ús comú, sense cap més distinció que els de sepultura, nínxols, panteons o ossaris. En un mateix nínxol només es podia tornar a enterrar una persona després de dos anys de l'anterior inhumació. Els morts per causa ordinària havien de ser enterrats vint-i-quatre hores després de la seva mort i les defuncions sobtades a les trenta-sis hores. El culte catòlic es podia fer a la capella existent a la plaça interior del cementiri, pagant les corresponents despeses.

El mateix reglament establia unes normes concretes per cas de mort d'un regidor municipal. Calia fer-li honors fúnebres, enviar una carta de condol a la família, posar una corona de flors pagada per l'Ajuntament i una corbata negra a la cadira que havia ocupat en vida en el saló de sessions i, mentre durés la vacant, pagar la cera emprada a les torxes d'inhumació i invitar els empleats municipals a assistir a l'acte mortuori.

En aquest sentit, l'enterrament més sentit i multitudinari fou amb la sobtada mort de l'alcalde Ramon Bassols i Palau (1879-1928) que va morir



Eren molt habituals els enterraments “sota tres pams de terra”.

en acabar de fer un discurs que clausurava una exposició en el Casino Menestral.

L'any 1888 el bisbe de Girona va demanar la possessió de la clau del cementiri i l'Ajuntament li va denegar per considerar que es tractava d'un lloc municipal, vigilat i conservat pel mateix organisme. El plet va durar tres anys i al final es va decidir que l'autoritat eclesiàstica tenia dret a disposar d'una clau per entrar al recinte.

Al cap de pocs anys el cementiri catòlic va quedar petit i novament el 1899 l'Ajuntament tornà a comprar dues vessanes (4.375 metres quadrats) de terra pel preu de 300 lliures catalanes que eren 1.600 pessetes per vessana també a la marquesa vídua de la Torra, amb la condició imposada per aquesta senyora de cedir-li un tros de terra per fer-s'hi un panteó, que és el número 49 del registre. Així es va obrir el tercer departament. Es va aprofitar aquesta avinentesa per procedir a una replantació d'arbres.

Durant la guerra civil 1936-39 es van prendre tres vessanes més de terra del camp situat a la part de llevant que el 1943 foren pagades a la seva propietària Maria d'Abadal de Fonsdeviela per la quantitat de 8.700 pessetes. Tres anys més tard se li va comprar la resta del camp que quedava. Finalment en el 1972 l'Ajuntament va adquirir dos nous camps, un de 9.123 m² a Teresa Casadevall Perich per 271.050 pessetes i un altre d'11.760 m² a les germanes Avellana, per 402.750 pessetes.

L'any 1931 les coses van canviar pel que fa al caràcter que tenia el cementiri. El mateix dia de les eleccions municipals, 12 d'abril, dos dies des-



Panteó just a l'entrada del cementiri.

prés es va implantar la Segona República, se celebrà un enterrament civil. Feia anys que no se n'havia vist cap. La desfilada mortuòria laica anà cap al cementiri civil o acatòlic i fou tot un esdeveniment singular. El rector de la parròquia de Sant Pere havia fet complir el codi del Dret Canònic que deia que els pecadors públics, morts en ple escàndol i sense senyal de penediment, havien de ser privats de sepultura eclesiàstica però oferí a les persones més properes del difunt un enterrament catòlic sense cap solemnitat, és a dir, amb un sol sacerdot. La família no acceptà la proposta i exigiren tota la cerimònia o res. I així fou. A partir d'aquesta data els enterraments civils foren més habituals.

El 12 de novembre del mateix any, un regidor republicà va proposar obrir una porta monumental de marbre per entrar al cementiri civil des de la carretera del Far. Es va posar una porta amb reixa i es va dir que la monumental quedava pendent fins a la fusió dels dos cementiris, obra que no es va portar a cap.

En aquell moment es debatia a les Corts Espanyoles una llei sobre la secularització de tots els cementiris, enderrocant tot tipus de parets de separació. Aquesta llei era difícil d'aplicar al cementiri de Figueres, ja que a la paret que calia treure hi havia una filera de cinc pisos amb un total de vint-i-cinc nínxols (del 281 al 285) que donaven a la part del cementiri catòlic. Calia fer gestions amb els seus propietaris i veure què es feia amb les despulls allà dipositades. Les converses s'allargaren, ja que alguns propietaris de nínxols no estaven disposats a traslladar les despulls dels seus familiars.

Finalment, el 10 de desembre del mateix any es va declarar totalment secularitzat el cementiri de Figueres i l'Ajuntament va canviar el rètol de l'en-

trada general posant únicament el nom de Cementiri Municipal. En aquesta porta hi ha una campana que el porter del cementiri repica a l'hora de tancar el recinte, per tal que ningú es quedi tancat a l'interior. Aquesta campana va ser robada el mes de gener del 2000, i pocs dies després va aparèixer abandonada en una església de Girona i la tornaren a col·locar al seu lloc.

En el mateix any 1931, en haver-se aprovat pel govern una llei que disposava que els ajuntaments havien d'intervenir en la utilització dels cementiris de caràcter privat, per tal d'impedir que s'hi enterressin altres persones a part de les que els corresponia un dret anterior, es va demanar a les superiors dels convents de la Divina Providència i del Cor de Maria, una relació jurada sobre el nombre de religioses amb vots fets a l'orde, amb el visiplau del rector de la parròquia de Sant Pere. En el del Cor de Maria hi havia vuit religioses i al de la Divina Providència setze. Només alguna religiosa morta de les relacionades en aquests convents podia ser enterrada en aquest cementiri.

El 1935 l'Ajuntament va encarregar a l'arquitecte municipal Ricard Giralt un projecte d'urbanització de la zona compresa entre el cementiri, la carretera de Roses i el rec del Mal Pas, ja que es preveia un creixement urbà en aquest sector. El projecte no es va portar a terme.

Durant la guerra civil 1936-39 el comitè antifeixista va decidir pel seu compte fer desaparèixer del clos funerari tots els signes de caràcter religiós dels panteons i dels nínxols: àngels, figures religioses i les creus. El conseller de Cultural, l'apotecari Alexandre Deulofeu, va demanar que primerament calia fer una selecció de les obres importants de caràcter artístic i cultural que podien salvar-se per portar-les en un museu del poble que estava en perspectiva. Amb aquesta idea volia guanyar temps en aquells moments enfebrats



Celebració de la Santa Missió l'any 1924. La capella fou enderrocada en el 1936.

d'anarquia i dèria destructiva. La selecció mai no es va fer, ja que amb el pas dels dies la pressió anarquista va afeblir-se i va restar a l'oblit.

El que sí van enderrocar fou una capella catòlica que hi havia en el primer departament.

No està documentat el fet que en els primers dies de la guerra civil els milicians varen assassinar, a la paret del cementiri, dos paisans i un capellà. La notícia va ser manifestada a l'alcaldia, però no consta en cap document del cementiri.

Sí que hi ha informació sobre el fet que durant el període de la guerra civil s'hi van inhumar 205 víctimes dels bombardeigs que va sofrir la població, i una bomba d'aquestes bombes va caure en el cementiri en els últims dies de la guerra i va destrossar 48 nínxols i una cripta. L'1 d'abril del 1939 l'alcalde comunicava al jutge d'Instrucció la inhumació urgent de les despulls d'aquests nínxols que havia hagut de fer la brigada municipal, previ reconeixement del forense i li enviava els objectes que havien estat trobats a les robes d'aquests cadàvers.

El caràcter de secularització va tornar a desaparèixer un cop acabada la guerra civil. El 1939 el règim del general Franco va anul·lar la secularització i el cementiri civil va quedar totalment abandonat, més que mai. Es va tancar la porta del carrer del Far i la petita entrada interior, aquesta amb una porta reixada, tancada amb pany i clau. Les herbes van començar a créixer per tot arreu.

No fou fins a l'any 1974 quan l'alcalde Pere Giró va ordenar de forma discreta i ràpida la demolició de la paret i de la porta de separació d'ambdós cementiris i es va procedir a la seva neteja. Així es va anul·lar, sense cap protesta ni comentari, la diferència d'inhumació fruit d'unes idees totalment prescrites.

Avui l'antic cementiri civil forma part sense cap distinció del departament número 4. Hi havia tombes de les famílies Bofill, Serra Caussa, Jovet, Batet, Darnés, Vernet, Coma i Cardoner i diversos nínxols amb un total de 304 persones enterrades i es poden veure làpides amb els noms dels antics alcaldes, polítics i civils alguns amb els seus senyals i dibuixos maçònics corresponents i lliurepensadors. Igualment hi ha dos panteons de la comunitat protestant, propietat del pastor López Rodríguez.

En una part de l'antic cementiri civil hi ha un angle de terra on s'enterraven els fetus.

Després de la guerra civil 1936-39 es feren diverses ampliacions en el cementiri catòlic i es va perllongar el llarg passeig central. En el seu inici, a la part nord, hi ha una franja de terra sota la qual s'hi sebollien antigament els cadàvers. Es manté la placeta on, abans, s'acomiadava el dol en els enterraments i una petita capella per al culte catòlic, que actualment s'empra únicament el dia dels Difunts, on es fa una missa general.

Al final del tercer departament hi ha el dipòsit i la sala d'autòpsies. En el local hi ha dues neveres de quatre places cadascuna.

Inicialment només hi havia nínxols a les parets i partions dels departaments i el 1899 es va passar de les tres a les cinc filades de nínxols. A partir



Entrada al cementiri.

del departament tercer comencen les criptes aïllades pels vials. Els panteons estan situats en tots els departaments.

L'any 1995 l'Ajuntament va aprovar un projecte d'urbanització del cementiri municipal. A la seva exposició pública es van presentar dues al·legacions que foren desestimades, a excepció d'un punt d'una d'elles que defensava la permanència del jardí davanter d'entrada a la necròpolis i de l'enllumenat previst amb lluminàries de tipus globus de vidre prismàtic, amb reflector superior per integrar-la millor a la vegetació del cementiri.

El mateix any es va procedir a l'enderroc dels nínxols adossats a la paret de la carretera del Far corresponent al que abans era cementiri civil, ja que presentava un estat de degradació i molts dels nínxols estaven en un estat lamentable i ruïnós. Es van buidar els nínxols que no disposaven de titular en l'actualitat i les despulles allà recollides foren abocades en una fossa comuna. Les altres pertanyien a personatges importants de la vida pública figuerenca i les seves restes traslladades a d'altres indrets del cementiri. Hi havia diverses làpides amb símbols maçònics. En el mes de juny, l'equip de govern del nou Ajuntament, format en les eleccions tot just celebrades, va ordenar la paralització d'aquestes obres en considerar que alguns d'aquells personatges potser eren mereixedors d'un espai propi en la memòria de tots. Poc després va continuar la neteja i es van fer tots els nínxols de nova construcció.

A Figueres, en els darrers temps, s'hi ha establert una notable comunitat musulmana i, per tant, també ha augmentat el nombre d'enterraments d'aquests súbdits que tenen un ritus diferent. En el cementiri, els nínxols ocupats

per les despulles de musulmans han de mirar cap a la Meca, és a dir, els peus dels difunts s'han de dirigir cap a migdia.

ELS PANTEONS

Els panteons del cementiri catòlic són, en general, molt sumptuosos i monumentals que fan contrast amb els de l'antic cementiri civil, la majoria dels quals són simplement triangles de terra marcades amb unes fites de pedra i una làpida amb la inscripció corresponent, sense cap ostentació. Els panteons estan distribuïts en tots els departaments, barrejats els antics i els moderns. Alguns amb figures escultòriques de Llimona, Marès i altres artistes. Els que destaquen més per la seva majestuositat podrien ser el número 7, de la família Bassols, on hi ha una gran estàtua amb un àngel; el número 11



Un dels panteons més sumptuosos.

d'Eduard Dalí, que té la forma de capella; el 12 de Puig i de Rich, també amb una gran figura d'un àngel; el 16 de Roger Larrossa amb un joc de columnes com si fos un temple grec, etc.

Els panteons disposen d'una capacitat de dos a sis nínxols i molts d'ells estaven vorejats d'arbustos i de zona verda. La seva construcció va iniciar-se l'any 1903 en la data del qual hi figuren els números 1 (de Francesc Dalfó), 2 (d'Angelina Gironés Bofill que va revertir a l'Ajuntament a causa del temps transcorregut des de l'última inhumació i amb el desconeixement dels seus possibles hereters), 4 (de la família Gorgot), 7 (família Bassols Poli), 8 (de Pere Jordà), 9 (família Rios Fernández), i 13 (Pere Camps, revertit a l'Ajuntament). Posteriorment se'n van construir el 1906, 1907 i així successivament.

En els últims anys algunes famílies d'ètnia gitana han menat construir panteons de gran qualitat. En alguns casos s'ha produït per la inversió total feta en aquesta obres per indemnitzacions econòmiques percebudes per accidents mortals d'un familiar. Al seu interior, generalment, hi disposen moltes flors i objectes.

EL PANTEÓ DE PERSONATGES IL·LUSTRES

En el tercer departament, al costat del passeig central, hi ha el panteó que porta la placa de *Figueres als seus personatges il·lustres*. És el número 15 d'antiguitat de construcció.



Panteó de personatges il·lustres.

Fou construït per la família Garreta amb motiu de la mort de Rafael Garreta i Auter l'any 1906. En haver passat més de trenta anys sense cap més inhumació i el fet de desconèixer possibles hereus, l'any 1982 va revertir a l'Ajuntament. A l'entrada hi ha una estàtua de l'escultor Venanci Vallmitjana.

L'any 1985 els responsables municipals hi van dipositar les restes de Narcís Monturiol i Estarriol amb la finalitat de destinar-lo a panteó de personatges il·lustres. Aquestes despulles havien estat portades des del cementiri de Barcelona al de Figueres l'any 1972 i dipositades provisionalment al panteó número 13.

Aquest, el número 13, és molt proper a l'anterior i hi figura una inscripció que diu *La ciutat de Figueres als seus difunts*. Havia estat aixecat l'any 1903 i era propietat de Pere Camps i Pinto. L'any 1949 l'Ajuntament va adonar-se que feia també trenta anys que no s'hi enterrava ningú i que es desconeixien els seus hereus i després dels tràmits reglamentaris també va passar a ser de propietat municipal.

Al panteó número 15, a més de les restes de Narcís Monturiol (Figueres 1819-Barcelona 1885), inventor de la navegació submarina, hi ha dipositades les de mossèn Josep M. Albert i Arnau (Cistella 1897-Figueres 1987), organista i mestre de cant de la parròquia de Sant Pere; Joan Arderius i Banjol (Figueres 1841-Lloret de Mar 1923), veterinari i alcalde de Figueres, traslladades des de Lloret de Mar el 1998; les de Marià Pujolà i Vidal (Figueres 1866-1949), alcalde popular, portades fins a Figueres el 1999; les de Josep Puig Pujades (Figueres 1882-1949), escriptor i polític, aquestes traslladades des del Voló el mateix any, i les de Pep Ventura, el reformador de la sardana, el 2000, per desplaçament des del nínxol on restaven fins llavors.

MONÒLITS

A part dels nínxols i panteons, en el cementiri hi ha uns petits monòlits de pedra.

Un d'ells està dedicat als caiguts durant la guerra civil 1936-39. Havia esta aixecat l'any 1954 a la plaça Pius XII, només en record de les víctimes de la guerra del bàndol nacional o franquista. El 1979 la placa fou canviada amb la dedicació *A tots els que perderen la vida per causa per la guerra civil. 1936-39*. L'any 1996 el monument fou traslladat al cementiri municipal.

Un altre monòlit està dedicat a la memòria dels empordanesos morts en els camps de concentració nazi, a la Segona Guerra Mundial (1939-1945). Fou instal·lat l'any 1986.

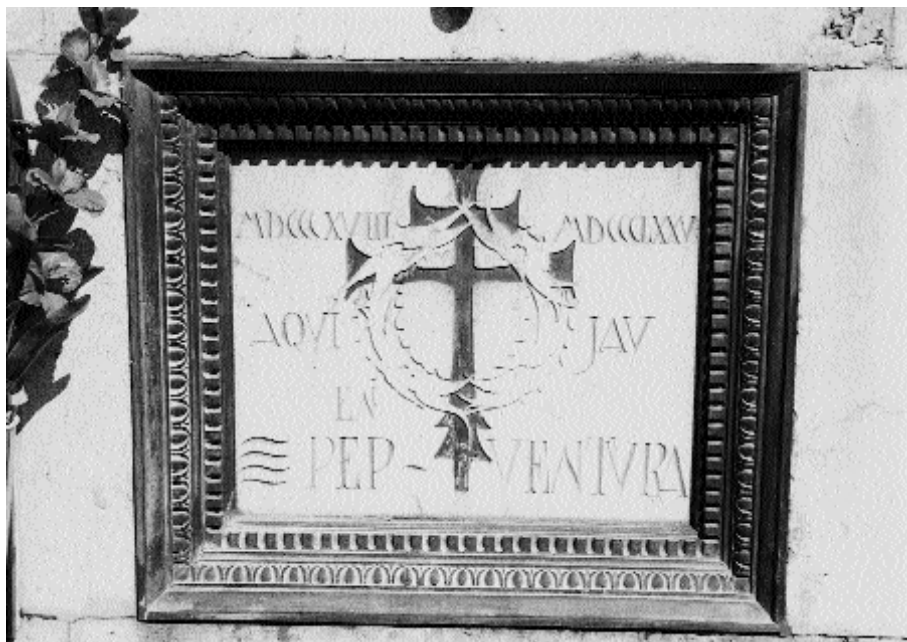
Finalment hi ha una placa sobre una peça de pedra instal·lada l'any 1997 *l'any europeu contra el racisme*.

NÍNXOLS

Són molts els nínxols que tenen làpides amb gravats i decoracions de gran valor artístic i sentimental. El d'en Pep Ventura fou dibuixat per l'arqui-

tecte Pelaio Martínez i cisellat per l'escultor Frederic Marès. Avui aquesta làpida està posada sobre un parterre amb una nota que indica que les restes d'en Pep Ventura són al panteó de personatges il·lustres.

N'hi ha un, en el departament IV, on només figura l'escut de Catalunya. Allà hi ha les despulles de Josep Escarrà, un periodista figuerenc de gran esperit catalanista.



Làpida dedicada a Pep Ventura.

EL CEMENTIRI AVUI

Actualment el cementiri està barrat al nord pel passeig del Cementiri, a l'est pel rec del Mal Pas i al sud per la carretera del Far, però encara queda una porció de terreny a la banda de migdia per a futures ampliacions, ja que no hi ha cap edificació en aquesta zona.

L'entrada principal es manté per la carretera del Far amb l'única inscripció de la data: MDCCCXVIII. Sobre la porta hi ha una creu amb els senyals d'alfa i omega de l'any 1929. En ampliar-se el cementiri pel departament cinquè i sisè es va obrir una altra entrada pel passeig del Cementiri.

En els últims anys, el cementiri ha estat objecte d'una manifesta atenció municipal en la millora de les instal·lacions, restauració i s'han pintat les parets de tanca. S'ha arranjat i emblanquinat els xamfrans dels blocs, s'ha reparat el clavegueram de les aigües plujanes, s'hi han posat papereres i portaregadores, s'han pintat les parets interiors i exteriors, s'han ordenat les tombes dels no nats i han quedat asfaltats tots els vials interiors, amb voreres.



Filada de criptes.

Igualment s'ha procedit a la consolidació de la vegetació on hi ha alguns exemplars botànics molt valuosos, alguns dels quals han estat catalogats amb una petita placa de llautó. Hi ha grans xiprers, alzines, pebroters, lledoners, cedres, noguers, pins i eucaliptus, alguns d'ells centenaris. Es manté un manteniment constant i els arbustos estan polidament retallats. El 1996 àdhuc s'hi va replantar un gran magraner que recorda aquesta recuperació dels seus valors vegetals.

Actualment el cementiri de Figueres disposa de set departaments, amb 8.100 tombes i 75 panteons.

A l'entrada al cementiri, a mà dreta del passeig central, hi ha una oficina amb el material informatitzat. Poc després, al costat de tramuntana i també en el passeig central hi ha una superfície de terra on hi ha les antigues fosses comunes.

Actualment hi ha una mitjana anual de 200/250 enterraments, la majoria de persones de més de 65 anys. La primera causa de defunció són les malalties de l'aparell circulatori (isquèmiques i accidents vasculars cerebrals), la segona la produeixen els tumors (neoplàsies de l'aparell digestiu, respiratori, urinari i mama) i en tercer lloc cal esmentar les malalties de l'aparell respiratori.

EL CEMENTIRI DE VILATENIM

A part del cementiri de Figueres actualment es disposa de la necròpolis de l'antic poble de Vilatenim, incorporat a Figueres el 1975 i que presta servei per als residents d'aquella zona.

El primitiu cementiri de Vilatenim estava davant de la façana de l'església i per entrar al temple calia passar pel mig del fossar que disposava de tren-

ta-set nínxols. També hi havia algunes persones enterrades al sòl, especialment gent desconeguda, algun suïcidi del tren o pobres de solemnitat. A la vegada, dins de l'església, hi ha algunes sepultures sota grans lloses de pedra.

L'any 1920 es va començar a parlar de la necessitat de construir un nou cementiri, al·legant que l'existent no reunia condicions. Hi mancava higiene i espai, ja que només disposava de 143 metres quadrats de terreny. Es tenia por que en remoure la terra per enterrar-hi algun altre cadàver es poguessin trobar les restes dels anteriors.

El 1923 es tornà a parlar del tema, especialment perquè un veí havia posat el femer de casa seva en un camp que confrontava amb la part de tanca del cementiri i feia molta pudor.

Primerament es va pensar en un terreny de la família de Pagès i de Puig, però es va desestimar en considerar que estava massa a prop del poble. Durant la República es va aconseguir una petita ampliació per sepultar-hi les persones mortes que no professaven la religió catòlica.

El 1970 es tornà a plantejar el problema davant el considerable augment demogràfic de la població en haver-se de construir la zona urbana d'habitatges de la Marca de l'Ham. Es temia que no podria enterrar-s'hi la gent per manca de nínxols. Així el 25 d'abril de 1971 l'Ajuntament va adquirir un terreny de 1.500 metres quadrats al territori del Pla, prop del camp d'esports i amb un pressupost extraordinari es construï el nou cementiri que es va inaugurar l'any 1973. Amb gran respecte es procedí al trasllat de les restes que hi havia a l'anterior i, curiosament, es va trobar un cadàver perfectament conservat d'un veí mort feia més de cent anys.



Antic cementiri de Vilatenim.

CEMENTIRIS PRIVATS

Al llarg de la història de la població hi ha hagut, en determinades èpoques passades, altres cementiris de caràcter privat.

Cementiri de l'Hospital de Caritat

Un d'ells fou el de l'Hospital de Caritat, que estava emplaçat on actualment hi ha la plaça del Dr. Ernest Vila i destinat únicament als malalts que hi expiraven. Si eren pobres no pagaven res, però si es considerava que no ho eren havien de pagar una quantitat com a dret de terratge. Sebolir un difunt costava 10 rals de billó.

Fou l'any 1620 quan l'Hospital va sol·licitar permís al bisbe de Girona per fer un cementiri al costat del terreny de la seva horta que estava situada a la part de llevant de l'edifici hospital i que ocupava una part del que avui és plaça del doctor Ernest Vila. El bisbe el va autoritzar. S'hagué d'ampliar l'any 1620 i el 1643 per les guerres ocasionades en aquells períodes. A l'arxiu de l'Hospital, avui dipositat a l'arxiu comarcal, hi ha un Llibre d'òbits que està iniciat el mes de gener del 1744 i fineix el 1887. Hi estan anotades les dades i l'edat del difunt. En tenia custòdia el capellà del mateix hospital, que hi escrivia els sagraments que havia rebut el traspassat. Aquest llibre és interessant perquè permet conèixer, per exemple, tots els obrers morts en les obres del castell de Sant Ferran.

Durant la Guerra Gran, els francesos hi dipositaren la sepultura dels cadàvers dels seus soldats, que ho feren a la part final de l'horta, al costat de la paret on es practicava el Joc de la Pilota, cosa que va promoure la protesta de la gent i llavors fou quan els comandaments francesos decidiren enterrar-los en un altre lloc, vers la carretera de Llers.

El cementiri de l'Hospital fou suprimit el 1887.

Quan es van fer les obres de la plaça de Dr. Ernest Vila l'any 1965 i la posterior renovació de l'enllumenat elèctric subterrani d'aquesta plaça, encara es van trobar algunes restes d'ossos humans.

Enterraments a l'interior de l'església de Sant Pere

En determinades èpoques es van enterrar persones en el subsòl de l'església parroquial de Sant Pere, sistema que es va prohibir el 1785 i reiterat pel capità general de Catalunya el 1816.

En haver cremat el comitè antifeixista el 21 de juliol del 1936 tots els llibres parroquials, es desconeixen les dades concretes sobre aquest.

Cementiri de les comunitats de religioses femenines

Un altre fossar era el del convent de monges clarisses de la Divina Providència, bastit al carrer de Santa Llogaia l'any 1854, només per a soterrar

les religioses mortes a la comunitat. Era coneguda la frase que els era pronunciada a les novícies quan feien els vots d'entrada: "Entra, entra germana nostra, no en sortiràs d'aquí ni viva ni morta".

Va quedar intervingut l'any 1932 per una disposició de les autoritats sanitàries del govern republicà que va ordenar als ajuntaments a fiscalitzar-los perquè no s'hi enterrés altres persones que les religioses del convent mortes allà, per un dret anterior que els corresponia i que fou derogat el 1936.

Igualment hi hagué un fossar al convent de les Filles de Maria al carrer de la Jonquera, construït el 1879. També fou intervingut el 1932 i suprimit el 1936. Estava en una part del pati posterior del convent.

Cementiris de comunitats de frares

Així mateix es podria parlar de les criptes dels antics convents de franciscans i caputxins, als carrers de la Jonquera i del rec Arnau entre els segles XV i XVII. Del convent de franciscans s'ha perdut tota la documentació, però es guarda un plànol de la seva configuració.

Els caputxins tenien un lloc de sepultures en el vell convent de Sant Roc, a la zona on avui hi ha el castell de Sant Ferran, i en el nou del carrer del rec Arnau encara perduren les criptes que hi ha al subsòl de l'edifici, que actualment és de propietat municipal.

Els frares dels dos convents tenien el dret d'enterrament, a més dels religiosos de l'orde i dels seglars que ho haguessin manifestat en vida. Per aquest servei, els monjos cobraven unes quantitats que van motivar moltes disputes amb la comunitat de l'església parroquial de Sant Pere que veia minvar els seus ingressos, ja que també cobrava drets de sepultura.

Ambdós cementiris van desaparèixer en quedar abolits els dos convents per la llei de desamortització de béns religiosos del 1835. Les restes allà existents s'hagueren traslladar al cementiri municipal, cosa que es va fer l'any 1882 amb gran solemnitat.

A l'edifici de l'exconvent de caputxins del carrer rec Arnau encara existeix la configuració arquitectònica de vuit criptes arquejades, totalment buides, sota l'altar major per així estar present, en esperit, a la celebració de la santa missa. Hi queda el testimoni de com se sebollien els frares traspassats que eren posats asseguts en una cadira. El tampanell que tapiava la cripta tenia un petit forat a la part inferior per retardar la descomposició dels cadàvers.

Igualment en el sòl de la nau, que fou església del convent, hi ha una llosa sepulcral, mig esborrada, on s'indica la sepultura de Joan Pla i Francesc Ginesta de Jesús i una altra dedicada al brigadier del castell de Sant Ferran, Domingo de Wiells, del 1800.

Precisament l'any 1932, en plena efervescència política i tensió entre catòlics i protestants, el pastor evangèlic va publicar en el seu setmanari *El Heraldo* un escrit en el qual explicava que a Figueres els màrtirs de la Inquisició eren enterrats vius i ho il·lustrava amb unes fotografies de les criptes de l'exconvent de caputxins "a on hi havia nínxols de la Santa Inquisició".

El director del mensual catòlic *Via Parroquial* va replicar explicant que es tractava de les criptes que hi havia hagut en tots els convents de caputxins on aquests religiosos tenien el costum d'enterrar els seus morts, a sota de l'altar major per tal que fossin ben presents al sant sacrifici de la missa i que allà s'hi guardaven les despulles dels frares difunts amb una petita obertura a la tàpia fins passats trenta anys en què es considerava que les despulles s'havien tornat cendra i elles mateixes anaven a l'ossera per aquest forat.

Pel que fa al convent de benedictins de Sant Pere de Rodes, instal·lats del 1817 al 1835 al lloc on avui hi ha l'edifici de l'Asil Vilallonga, no s'hi va enterrar cap monjo, ja que el cadàver de l'abat Viladecans, mort el 1820, va ser traslladat al monestir de Sant Pere de Rodes.

Cripta del Museu Dalí

A partir del 1936 ningú no ha estat enterrat en cap altre lloc que no sigui el cementiri municipal, amb la sola excepció de Salvador Dalí que va morir a l'Hospital de Figueres el dia 23 de gener de 1989. Dos dies abans, quan la mort es veia imminent, l'alcalde de la ciutat, Marià Lorca, va manifestar l'última voluntat que li havia formulat l'artista: volia ser enterrat sota la cúpula del seu museu. El seu desig fou respectat i ja es feren els preparatius amb les corresponents obres de caràcter urgent. Allà s'hi va enterrar Salvador Dalí amortallat amb una túnica senzilla de seda beix on hi havia brodada una creu daurada que recordava la condició de noble, marquès de Púbol, títol que li havia atorgat el rei.

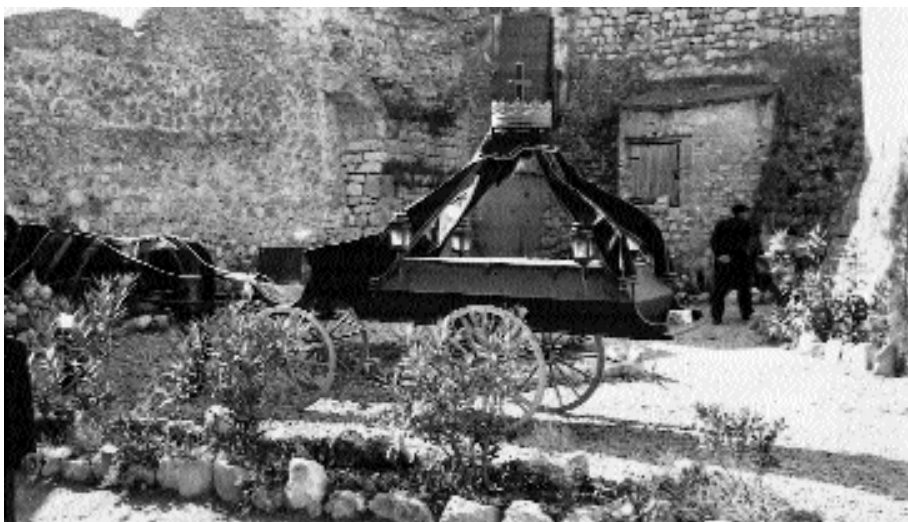
La tomba està soterrada sota la cúpula.

COTXES MORTUORIS

El trasllat dels cadàvers ha passat des del seu desplaçament a espatlles de familiars i amics, al dels carros i als cotxes fúnebres tirats per animals fins als actuals de tracció mecànica.

Abans el carro era de propietat municipal, però en els primers temps, com que no tenia cavalls propis, li calia fer una subhasta pública per llogar els animals només per aquest servei. Curiosament l'any 1883 els dos carros mortuoris que disposava l'Ajuntament es volien dipositar en un magatzem propietat de l'Hospital de Caritat que tenia al carrer de la Rutlla, però un grup de veïns s'hi va oposar al·legant el seu mal efecte i repugnància, així com per la presència d'insectes que voleiaven en els cotxes després d'haver palpat substàncies del cementiri.

El control municipal del servei es va mantenir fins al 1992 quan ja les funeràries particulars disposaven de vehicles propis i havia deixat d'emprar-se el municipal. En aquest any, una empresa funerària local va construir un tanatori privat en un terreny situat al costat nord del cementiri municipal. Els avantatges que això comportava van motivar una concessió municipal a favor



Un dels antics cotxes fúnebres.

d'aquesta empresa, ja que es va canviar el costum de romandre el cadàver a casa durant les primeres vint-i-quatre hores a la seva defunció, en poder-se traslladar directament al tanatori en produir-se el seu traspàs. Aquesta concessió va acabar el 1997 quan l'Ajuntament va liberalitzar totalment la concessió i una altra empresa igualment va construir-hi un nou tanatori.

Igualment, des del mes de maig de 1997, el primer d'aquells tanatoris va instal·lar-hi un crematori on són incinerats els cadàvers que així ho hagin disposat. Fou el primer a la demarcació gironina.

ELS TANATORIS

Les antigues pompes fúnebres de caràcter particular, de les quals a Figueres n'hi havia quatre o cinc, han desaparegut per convertir-se en societats.

Modernament s'han constituït societats amb tanatoris propis. A Figueres en funcionen dos: Tanatori de l'Alt Empordà i Funerària Empordanesa. Amb aquests tanatoris, el cadàver ja no es guarda a casa des del moment de la mort fins al moment de traslladar-lo a l'església pels actes religiosos catòlics o al cementiri en altres casos.

El primer està situat al costat nord del passeig del Cementiri, a l'altura de la porta d'entrada al cementiri municipal. El recinte disposa de cinc sales de vetlla, una de les quals és més gran i permet l'exposició de dos cadàvers al mateix temps. Cada sala disposa de dues habitacions: una moblada amb sofàs i butaques que serveix per acollir els familiars del difunt i dels visitants i l'altra, que és més petita, hi ha el taüt amb el cadàver a una temperatura frigorí-

fica per la seva conservació fins al dia següent pel seu enterrament. Darrere d'aquestes sales hi ha unes dependències, una de les quals és la de tanatopràxia on "s'arreglen els cadàvers". En una altra s'hi fan les autòpsies. Una cambra frigorífica per conservar més temps els cadàvers.

L'altre tanatori es troba en el carrer de Grècia, a la zona del Clos de Fires i també disposa dels corresponents serveis especials, sales i frigorífics.

Una novetat dels últims anys ha estat la incineració de cadàvers amb la qual es compleix la voluntat de la persona morta. El forn crematori està emplaçat en el tanatori del passeig del Cementiri i fou inaugurat el maig de 1997. És el primer de la demarcació gironina i està gestionat per l'empresa Crematoris de les Comarques Gironines SL.

LA VISITA AL CEMENTIRI

Encara que tots els dies hi ha visites al cementiri de familiars i amics, és la diada dels difunts que l'església catòlica recorda els fidels morts en la data del 2 de novembre quan s'ha convertit en un costum per a totes les persones fer una visita als seus propers. Els nínxols, criptes i alguns panteons queden curullats de flors i el cementiri és una gernació de gent.

Abans s'hi havia fet alguns actes religiosos que ara han quedat reduïts a una missa a la plaça central per l'esmentat dia dels difunts.

Fonts d'informació: Actes municipals / Premsa



Departament de nínxols amb les cinc filades actuals.